

Spinnen voor frisse lucht

Koude Oorlog-excursie naar de bunker in Rijswijk

Het is niet goed te begrijpen dat het voortgezet onderwijs van Nederland zo moeilijk de weg weet te vinden naar het prachtig bewaarde bunkercomplex uit de Koude Oorlog in Rijswijk. Een bezoek maakt de angst voor de ongrijpbare oorlogvoering uit die (én onze) tijd heel concreet.

Henk Wildschut is docent geschiedenis aan het Andreas Pieter College, locatie Pieter Groen in Katwijk.

Eerder had ik dit gevoel bij de Portugees-Joodse Synagoge in Amsterdam: of je een kaasstolp binnenstapte. Binnen in de cirkel van rinkelende trams en toeterende auto's betrad ik een ruimte in vacuüm uit de zeventiende eeuw. Hetzelfde overkomt mij vandaag als ik de bunker binnenstap in Rijswijk waarvan in 1985 de deur in het slot is gegoooid. Terwijl ik in de commandoruimte achter het bureau in de Gispensstoel zit, liggen het pen-nensetje en de formulieren nog net zo voor mijn neus als zij eens door het dienstdoende personeel zijn achtergelaten. We bezoeken met de havo 5- en vwo 6-geschiedenisexcursie van het Pieter Groen in Katwijk het Museum Bescherming Bevolking/ Bunkercomplex Park Overvoorde. Het bunkercomplex ligt verscholen in het groen van een park bij een landhuis. In de Tweede Wereldoorlog luisterden de Duitsers er Engelse gesprekken af. Van 1952 tot 1985 was het de centrale commandopost voor de

Burgerbescherming van de regio Den Haag. Na een atoomaanval, zo was de gedachte achter de Burgerbescherming, zouden burgers elkaar helpen met palen, katrollen en planken. Uit hoge gebouwen of van onder het puin zou men anderen bevrijden, er zouden gewonden worden afgevoerd en er zouden branden worden geblust. Alles was opgezet uit angst voor Russische ABC-wapens. Uit angst voor een mogelijke Russische atoombom, maar – zo maakt de bunker duidelijk – evenzeer uit angst voor bacteriële en chemische wapens van die kant.

Door de moordaanslag in het Engelse Salisbury op een voormalig Russisch spion met behulp van een chemisch wapen werden we begin maart weer wreed wakker geschud; chemische wapens zijn niet alleen iets van ver weg, voor een Saddam Hoessein, een Assad of een terroristische malloot in de metro van Tokio. Ondanks alle ondertekende internationale verdragen is het Rusland van vandaag de dag nog steeds de mogelijke producent van deze stoffen.

Fietsen voor lucht

Het gebouw 'de bunker' maakt de angst voor deze ongrijpbare oorlogvoering voor leerlingen heel concreet. De leerling ziet het twee meter dikke plafond van de atoombunker en de dikke muren. Hij staat een tijd in de afgesloten luchtsluit. Hij krijgt uitleg over het systeem dat gebruikt wordt om de lucht van buitenaf te filteren en door overdruk van binnenuit kwaad van buitenaf te weren. Was er geen stroom meer, dan moest een aggregaat uitkomst bieden. Werkte die niet meer dan kon je op een hometrainer nog enkele

Boven: Model van een medewerker van de verbindingdienst van de Bescherming Bevolking. Hiernaast: De commandopost van de Bescherming Bevolking kring Zuid-Holland A te Rijswijk. Ingericht zoals hij in 1985 achter werd gelaten.

uren zuivere lucht bij elkaar fietsen. De leerlingen mogen aan een zwengel van een koolstof-filter draaien en kunnen zelf hun zuurstof bij elkaar *spinnen*. In de mechanische Nederlandse wereld van 1950 tot 1990 bestond geen internet of mobiel. Die mechanische wereld stond haaks op een mogelijke Russische atoomaanval met als gevolg een elektromagnetische 'puls' die allerlei systemen zou platleggen en fall-out (van wat radioactieve straling inhield had men nog helemaal geen kaas gegeten!). Die mechanische wereld probeerde zich in de bunker ook in te dekken tegen mogelijk binnensluitend Russisch aanvalsgas. Het is niet goed te begrijpen dat het voortgezet onderwijs van Nederland zo moeilijk de weg weet te vinden naar dit onopvallende parkje tussen de oprukkende nieuwbouw van Rijswijk. Nergens in ons land ervaart een

leerling zo duidelijk kenmerkend aspect (KA) 46 uit tijdvak 10: 'De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.' En niemand kan zich in de bunker nog afsluiten voor KA 42 uit tijdvak 9: 'Verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens...' Als commandant in het commandopost moest je misschien zeggen: 'Sorry, beste familie van mij in het centrum van Den Haag, wij kunnen niets meer voor jullie betekenen, pas voor de cirkel vanaf 1 uur buiten het centrum van de atoomaanval op het centrum van de stad kunnen we nog wat proberen als Burgerbescherming.' Vervolg KA 42: '...en de betrokkenheid van burgers bij oorlogvoering.' Na het bombardement op Dresden en op Hiroshima werd het iedereen duidelijk dat oorlogvoering niet

langer iets was van professionals onder elkaar, maar dat leken elkaar voortaan zouden moeten bijstaan.

Een derde kenmerkend aspect is natuurlijk 'Het voeren van twee wereldoorlogen', omdat de bunker begon als onderdeel van de Atlantikwall. Het Erfgoedhuis Zuid-Holland heeft hier voor het basisonderwijs het project 'De verborgen grens' ontwikkeld. Het is de tweede keer dat het Pieter Groen enthousiast terugkomt van deze excursie. Dat komt behalve door de bunker zelf ook door de voortreffelijke amateurgidsen die de kinderen rondleiden. Per klas van dertig leerlingen wordt er van de school verwacht dat zij vijf begeleiders meestuurt. De rondleiding met een groep van tien tot vijftien leerlingen duurt anderhalf uur. Het bunkercomplex is voor het publiek in het algemeen maar beperkt toegankelijk, maar als school kan je goed een afspraak voor een bezoek maken. De toegangsprijs is prima te doen. Een bezoek aan de bunker zou heel goed te combineren zijn met het bezoek aan een museum of instelling in Den Haag. Dan combineer je een binnenactiviteit met een buitenactiviteit. Behalve eindexamenleerlingen kunnen ook havo en vwo 3-leerlingen een onvergetelijke ervaring opdoen door de bunker te bezoeken. ■

Linksboven: Leerlingen van het Andreas College krijgen uitleg over de telefooncentrale.

Linksonder: Een ingerichte schuilgelegenheid onder een trap. In de jaren zestig kreeg de bevolking het dringende verzoek zo'n schuilplaats aan te leggen voor het geval 'de bom' zou vallen. In deze schuilplaats stonden een radio, conserven, water en een plek om je behoefte te doen. De schuilplaats was bedoeld om ten minste een week in door te brengen met het gezin. Hierna zou de kracht van de straling zover afgenomen zijn dat je weer gewoon in het hele huis kon verblijven.

Onder: Leerlingen van het Andreas College voor de ingang van de atoombunker.

Meer informatie over het bunkercomplex in Rijswijk is te vinden via www.museumbeschermingbevolking.nl.